WYBORY PARLAMENTARNE 1993

Marcin Palade

Data wyborów: 19 września 1993 r.
Data zarządzenia wyborów: 2 czerwca 1993 r. (zarządzenie Prezydenta RP)
Liczba komitetów: 26 (Sejm), 148 (Senat)
Liczba list do Sejmu: 861
Liczba kandydatów: 8787 (Sejm), 684 (Senat)
Liczba okręgów: 52 (Sejm), 49 (Senat)
Liczba obwodów głosowania: 22 482
Liczba uprawnionych do głosowania: 27 677 302
Frekwencja (suma głosów ważnych i nieważnych): Sejm – 14 415 586 (52,1%), Senat – 14 408 367 (52,0%)

TŁO POLITYCZNO-SPOŁECZNE

Sejm wyłoniony w wyniku pierwszych od roku 1922 w pełni demokratycznych wyborów, przeprowadzonych w październiku 1991 r., okazał się niestabilny. Powołanie trwałej większości parlamentarno-rządowej spośród dziesięciu podmiotów, dysponujących co najmniej piętnastoosobową reprezentacją, nie było łatwym zadaniem. Przekonał się o tym tuż po wyborach desygnowany na premiera Bronisław Geremek, jeden z liderów zwycięskiego ugrupowania – Unii Demokratycznej. Jego misja stworzenia rządu opartego na szeroko rozumianych „partiach środka" – od Unii Demokratycznej, przez Kongres Liberalno-Demokratyczny, po Porozumienie Centrum – zakończyła się niepowodzeniem.

Po tym zdarzeniu inicjatywę przejęła centroprawica o rodowodzie solidarnościowo-niepodległościowym. Wspólnym wysiłkiem doprowadziła jednak tylko do izolacji reprezentacji postkomunistycznej (Sojuszu Lewicy Demokratycznej). Nie była zaś w stanie porozumieć się w sprawie powołania akceptowanego przez wszystkich premiera i rady ministrów z trwałym zapleczem parlamentarnym. Powstały z poparcia Porozumienia Centrum, Zjednoczenia Chrześcijańsko-Narodowego, Porozumienia Ludowego, Solidarności Pracy, Chrześcijańskiej Demokracji, Partii Chrześcijańskich-Demokratów, NSZZ „Solidarność" i Polskiego Stronnictwa Ludowego w grudniu 1991 r. rząd Jana Olszewskiego otrzymał co prawda na starcie 235 głosów, ale w niedługim czasie okazało się, że faktycznie może liczyć na sto kilkanaście pewnych mandatów.

Wobec narastających sporów zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych (w tym z kancelarią Prezydenta Lecha Wałęsy) na tle prowadzonej polityki, zmierzającej do odejścia od ustaleń Okrągłego Stołu (lustracja, dekomunizacja) i planu Balcerowicza, w dniu 4 czerwca 1992 r., na wniosek Prezydenta, gabinet Olszewskiego został odwołany. W jego miejsce szeroka koalicja – od Unii Demokratycznej, Kongresu Liberalno-Demokratycznego, Polskiego Programu Gospodarczego, Konfederacji Polski Niepodległej aż po Polskie Stronnictwo Ludowe i Sojusz Lewicy Demokratycznej – zaproponowała na funkcję premiera szefa ludowców Waldemara Pawlaka. Po miesiącu jego misja zakończyła się jednak niepowodzeniem.

Do rozmów nad wyłonieniem nowej większości powrócili liderzy centrowych i niektórych prawicowych partii o rodowodzie solidarnościowym. W ich efekcie w lipcu 1992 r. powstał rząd Hanny Suchockiej, z udziałem polityków centrum (Unii Demokratycznej, Kongresu Liberalno-Demokratycznego, Polskiego Programu Gospodarczego) i prawicy (Zjednoczenia Chrześcijańsko-Narodowego, Porozumienia Ludowego, Stronnictwa Ludowo-Chrześcijańskiego). Na dłuższą metę zarówno gabinet, jak i jego zaplecze, okazały się jednak niespójne i bez trwałej większości, za to z aktywną opozycją na centrolewicy (Sojusz Lewicy Demokratycznej, Polskie Stronnictwo Ludowe) i centroprawicy (Porozumienie Centrum, Ruch dla Rzeczypospolitej, Konfederacja Polski Niepodległej). Pod koniec maja 1993 r. Sejm na wniosek NSZZ „Solidarność" uchwalił, różnicą jednego głosu, wotum nieufności dla rządu. Prezydent L. Wałęsa nie przyjął jego dymisji i rozwiązał parlament wyznaczając na wrzesień datę przedterminowych wyborów do sejmu i senatu.

KAMPANIA WYBORCZA

Do wyborów sejmowych przystąpiło 35 komitetów, z których dwanaście zgłosiło kandydatów we wszystkich 52 okręgach, a dwa kolejne w 51. Nagłe rozwiązanie parlamentu sprawiło, że większość partii nie była przygotowana do kampanii. Była ona krótka i mało merytoryczna, obfitowała za to w działania zmierzające do zdyskredytowania konkurencji. Dotychczasowy spór między obozami postsolidarnościowym i postkomunistycznym ustąpił w dużej mierze miejsca konfliktom w obrębie tego pierwszego. Pod wpływem widocznego już w kampanii w 1991 r., a zwiększonego w 1993, rozchodzenia się dróg między solidarnościowym centrum i prawicą, konflikty w obrębie partii nielewicowych jeszcze zyskały na sile.

W efekcie Unii Demokratycznej przyszło rywalizować o zbliżony elektorat z Kongresem Liberalno-Demokratycznym. Część prawicy (Zjednoczenie Chrześcijańsko-Narodowe, Partia Konserwatywna, Stronnictwo Ludowo-Chrześcijańskie) wystartowała co prawda w bloku „Ojczyzna", ale pozostali przystąpili do wyborów samodzielnie (Porozumienie Centrum, Porozumienie Ludowe, Koalicja dla Rzeczypospolitej, Konfederacja Polski Niepodległej, NSZZ „Solidarność", Unia Polityki Realnej). Dodatkowo w wyborach zarejestrowana została proprezydencka lista Bezpartyjnego Bloku Wspierania Reform. Prawica, dopuszczając do rozczłonkowania, niejako zignorowała istotną zmianę w ordynacji wyborczej, przyjętą wiosną 1993 r., poprzez którą premiowane są średnie i duże ugrupowania (podział mandatów w systemie d'Hondta) oraz wprowadza się progi wyborcze: pięcioprocentowe dla partii, siedmioprocentowe dla list krajowych i ośmioprocentowe dla koalicji partii.

Na tle skłóconego obozu solidarnościowego zjednoczona lewica spod znaku SLD, Unii Pracy oraz bardziej centrowy PSL, jawiły się wielu wyborcom jako siły gwarantujące stabilizację. Brak odpowiedzialności za reformy z lat 1991-1993, w tym za upadek wielu zakładów pracy, rosnące

Palade M., 2018, *Wybory parlamentarne 1993*, [w:] M. Kowalski, P. Śleszyński (red.), *Atlas wyborczy Polski*, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa, s. 55-64.

PAN IGiPZ
www.igipz.pan.pl

Tabela 1. Wyniki wyborów parlamentarnych 19 września 1993 r.

Numer listy	Nazwa komitetu wyborczego	Głosy na listę		Mandaty	
		liczba	%	liczba	%
1	Porozumienie Centrum	609 973	4,42		
2	Katolicki Komitet Wyborczy „Ojczyzna”	878 445	6,37		
3	Polskie Stronnictwo Ludowe – Porozumienie Ludowe	327 085	2,37		
4	Konfederacja Polski Niepodległej	795 487	5,77	22	4,78
5	Sojusz Lewicy Demokratycznej	2 815 169	20,41	171	37,17
6	Polskie Stronnictwo Ludowe	2 124 367	15,40	132	28,70
7	Kongres Liberalno-Demokratyczny	550 578	3,99		
8	Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”	676 334	4,90		
9	Unia Demokratyczna	1 460 957	10,59	74	16,09
10	Bezpartyjny Blok Wspierania Reform	746 653	5,41	16	3,48
11	Unia Pracy	1 005 004	7,28	41	8,91
12	Unia Polityki Realnej	438 559	3,18		
13	Polska Wspólnota Narodowa	14 989	0,11		
14	Polska Partia Przyjaciół Piwa	14 382	0,10		
15	Ruch dla Rzeczypospolitej	371 923	2,70		
16	Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców Województwa Katowickiego	23 396	0,17	1	0,22
17	Partia X	377 480	2,74		
18	Otwarta Kampania Niezależnych – Poza Układem	6918	0,05		
19	Samoobrona – Leppera	383 967	2,78		
20	Ojczyzna – Lista Polska	15 958	0,12		
21	Ruch Autonomii Śląska	26 357	0,19		
22	Naczelna Organizacja Techniczna	22 717	0,16		
23	Rzemieślnicza Partia Polski	2251	0,02		
24	Polska Unia Pracujących	6789	0,05		
25	Związek Białoruski w Rzeczypospolitej Polskiej	10 164	0,07		
25	Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców Województwa Częstochowskiego	10 068	0,07		
25	Polski Front Narodowy	565	<0,01		
25	Niemiecka Wspólnota Robocza „Pojednanie i Przyszłość”	13 776	0,10		
25	Wyborcza Akcja Bezrobotnych	900	<0,01		
25	Olsztyńskie Stowarzyszenie Mniejszości Niemieckiej	2444	0,02		
25	Mniejszość Niemiecka (komitet wyborczy)	60 770	0,44	3	0,65
25	Narodowe Towarzystwo Oświatowe w Piotrkowie Trybunalskim	463	<0,01		
25	Polski Front Patriotyczny	258	<0,01		
25	Polska Partia Odnowy Kraju	663	<0,01		
26	Spółdzielczy Dom	418	<0,01		
	Ogółem	13 796 227	100,00	460	100,00

Rysunek 1. Poparcie w wyborach a podział mandatów w Sejmie 1993

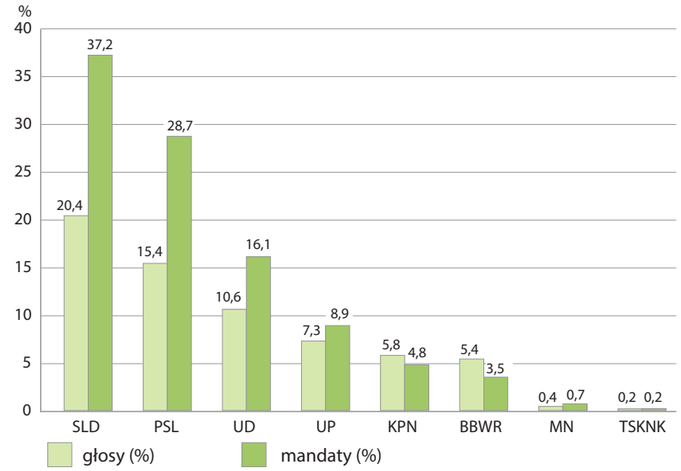

lawinowo bezrobocie, czy spadek stopy życiowej, zaowocował w trakcie kampanii stopniowym zyskiwaniem nowych zwolenników. O ile w czerwcu 1989 roku wybory przybrały charakter plebiscytu dotyczącego odrzucenia PRL-u, o tyle w przyspieszonej elekcji z 1993 r., przy znacznie wyższej niż dwa lata wcześniej frekwencji, miała miejsce ocena pierwszych lat transformacji ustrojowej.

W trakcie kampanii zwycięska lewica dokonała segmentacji rynku wyborczego, z jednej strony akcentując kwestie zagrożenia katolickim fundamentalizmem (konkordat, aborcja) adresując swój przekaz do elektoratu lewicowego, z drugiej zaś, grając na sentymencie do czasów PRL za stabilizacją i pełnym zatrudnieniem, poszukiwała zbliżenia do tych, którzy nie byli beneficjentami zmian po 1989 roku i oczekiwali alternatywy w wymiarze społeczno-gospodarczym („Tak dalej być nie musi”). Miało to dotyczyć przede wszystkim pracowników sfery budżetowej i zatrudnionych w przemyśle państwowym, w tym w likwidowanych PGR-ach. Lewica obwiniała odpowiedzialnością za błędy transformacji doktrynerstwo i niekompetencję ekip solidarnościowych, deklarując posiadanie programu i zasobów kadrowych zdolnych do skorygowania kierunku obranego z początkiem III RP.

Polskie Stronnictwo Ludowe akcentowało potrzebę większego niż dotychczas interwencjonizmu w gospodarce, w tym konieczność ochrony rynku krajowego („Polsce potrzebny jest dobry gospodarz”). Kwestionowało też proces prywatyzacji gospodarki, wskazując na walory innych form własności, takich jak spółdzielczość. Podobnie jak SLD, krytykowało partie i polityków o rodowodzie solidarnościowym. Ze swoją mocno socjalną ofertą starało się przede wszystkim wykorzystać sceptycyzm mieszkańców wsi i małych miast, gdzie znajdowało się wielu

Mapa 1. Frekwencja w wyborach parlamentarnych 1993

1:6 000 000

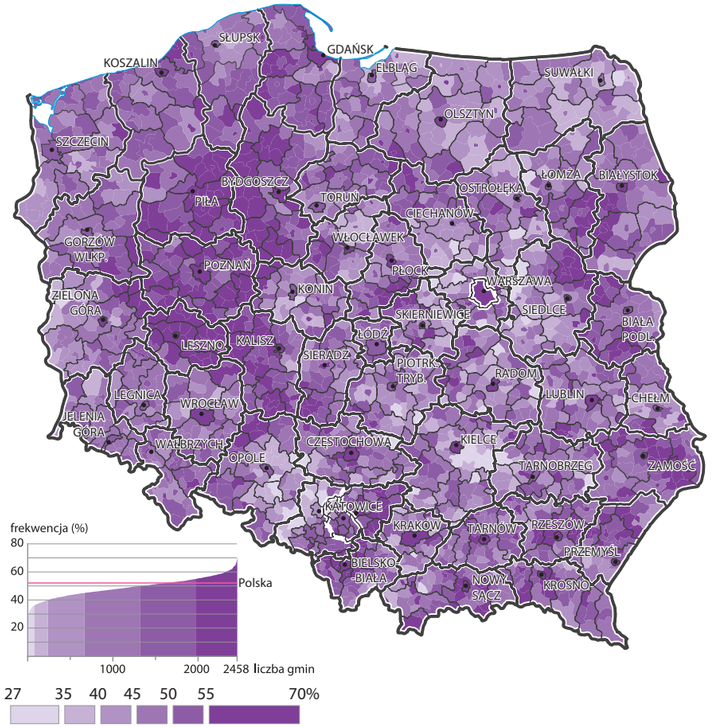

Mapa 2. Głosy oddane na komitety wyborcze ugrupowań i partii politycznych w wyborach do Sejmu 1993

1:3 000 000

niezadowolonych z transformacji ustrojowej. W sferze światopoglądowej PSL plasowało się, z uwagi na specyfikę swojej bazy wyborczej, bliżej ugrupowań centroprawicowych.

Unia Demokratyczna w kampanii odwoływała się głównie do spraw ekonomicznych („Po pierwsze gospodarka"), broniąc kierunku dotychczasowych przemian i podkreślając konieczność dalszych wyrzeczeń. Akcentowała przywiązanie do zasad gospodarki rynkowej i kreowała siebie na odpowiedzialny, propaństwowy byt. Unia Pracy uwypuklała swój wyrazisty profil socjalnej lewicy oraz przywiązanie do zasad świeckości państwa. Konfederacja Polski Niepodległej i Bezpartyjny Blok Wspierania Reform ustawiały się w opozycji zarówno do obozu postkomunistycznego, jak i do antyprezydenckiej prawicy. Przekaz Porozumienia Centrum i Koalicji dla Rzeczypospolitej był niemal całkowicie zbieżny i dotyczył głównie postulatów zerwania z PRL-owską ciągłością w III RP. Politycy KKW „Ojczyzna" kreowali się na obrońców konserwatywnego świata wartości, w tym wartości rodzinnych i prywatnej własności. Unia Polityki Realnej i Kongres Liberalno-Demokratyczny akcentowały z kolei konieczność dalszej liberalizacji i deetatyzacji gospodarki. Patriotyczny, ale zarazem socjalny przekaz dominował zaś w ofercie NSZZ „Solidarność" i Porozumienia Ludowego.

Mapa 3.A.-F. Poparcie dla komitetów wyborczych ugrupowań i partii politycznych w wyborach do Sejmu 1993

1:6 000 000

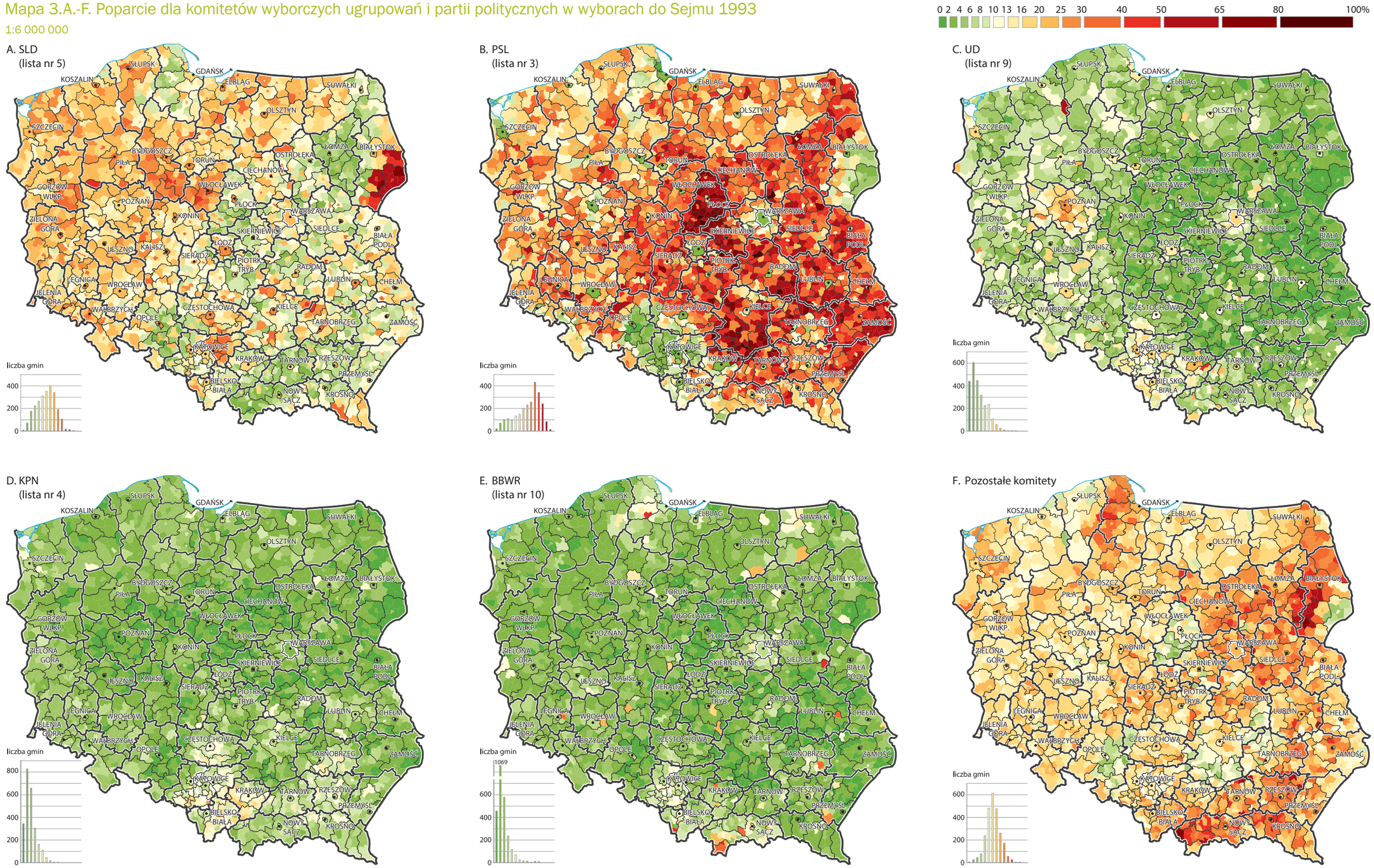

WYNIKI WYBORÓW DO SEJMU I SENATU

Zwycięzcą wyborów sejmowych 1993 roku został Sojusz Lewicy Demokratycznej, który uzyskał 20,4% poparcia, co przełożyło się na 171 mandatów. Na drugim miejscu znalazło się Polskie Stronnictwo Ludowe, które zdobywając 15,4% głosów, wprowadziło do Sejmu reprezentację liczącą 132 posłów. Trzecia była Unia Demokratyczna z poparciem 10,6%, co przełożyło się na 74 mandaty. Z mniejszą liczbą posłów do Sejmu weszły jeszcze Unia Pracy (7,3% i 41 mandatów), KPN (5,8% i 22 mandaty), BBWR (5,4%, 16 mandatów) oraz Mniejszość Niemiecka (0,6%, 4 mandaty) (Tabela 1). Premia dla zwycięzców zadziałała nie tylko w Sejmie, ale i w Senacie, gdzie SLD zdobyło 37, a PSL 36 foteli. Pozostałe przypadły kandydatom „Solidarności" (9), UD (4), UP i Mniejszości Niemieckiej (po 2), PC i KLD (po 1) oraz 8 senatorom niezależnym.

Łączne poparcie dla komitetów prawicowo-solidarnościowych (PC, KKW „Ojczyzna", PL, NSZZ „Solidarność", UPR, KdR) zamknęło się liczbą 3,3 mln głosów (24,0%). Najwięcej, bo 6,4% zdobyła koalicja KKW „Ojczyzna". Dalej uplasowały się: NSZZ „Solidarność (4,9%), PC (4,4%), UPR (3,2%) oraz KdR (2,7%). Wszystkie wymienione komitety nie pokonały jednak ustawowych progów wyborczych. Głosujący na nie, stanowiący około 1/4 wyborców, nie uzyskali swojej reprezentacji w Sejmie II kadencji. Przy uwzględnieniu dodatkowo wyniku KLD (4,0%), Samoobrony (2,8%) i Partii X (2,4%), problem ten dotykał już co trzeciego uczestnika wyborów.

GEOGRAFIA FREKWENCJI I POPARCIA

Najwyższą frekwencję odnotowano w Warszawie (61,1%). Pod względem aktywności wyróżniły się województwa w pasie środkowo-zachodnim (od Kaszub po pogranicze Śląska i Małopolski), południowo-wschodnim oraz wielkie aglomeracje i ich strefy podmiejskie (Warszawa, Łódź, Wrocław). W ujęciu historycznym były to przede wszystkim ziemie byłego zaboru pruskiego (przedwojenne województwo pomorskie i Wielkopolska), większość obszarów byłej Galicji oraz niektóre regiony wiejskie wschodniej części dawnej Kongresówki (Podlasie, Lubelszczyzna). Słabsze uczestnictwo można było zaobserwować w województwach zachodnich, północno-wschodnich i środkowych kraju, a więc przede wszystkim na tzw. Ziemiach Odzyskanych. Dotyczyło to takich regionów, jak Opolszczyzna (co miało związek z sezonową emigracją zewnętrzną ludności autochtonicznej), zachodnia część województwa katowickiego (z tego samego powodu co Opolszczyzna), Pomorze Zachodnie, Dolny Śląsk oraz dawne Prusy Wschodnie. Obraz ten uzupełniały obszary niskiej partycypacji wyborczej w zachodniej i środkowej części byłej Kongresówki. Rozkład frekwencji, podobnie jak w wyborach 1989-1991, przybrał postać litery „U", pokrywającej się w dużej mierze z obszarami zwiększonego natężenia *dominicantes*, tj. katolików regularnie uczestniczących w praktykach religijnych (Mapa 1).

Mapa 4. Zwycięzcy w wyborach do Sejmu 1993

1:3 000 000

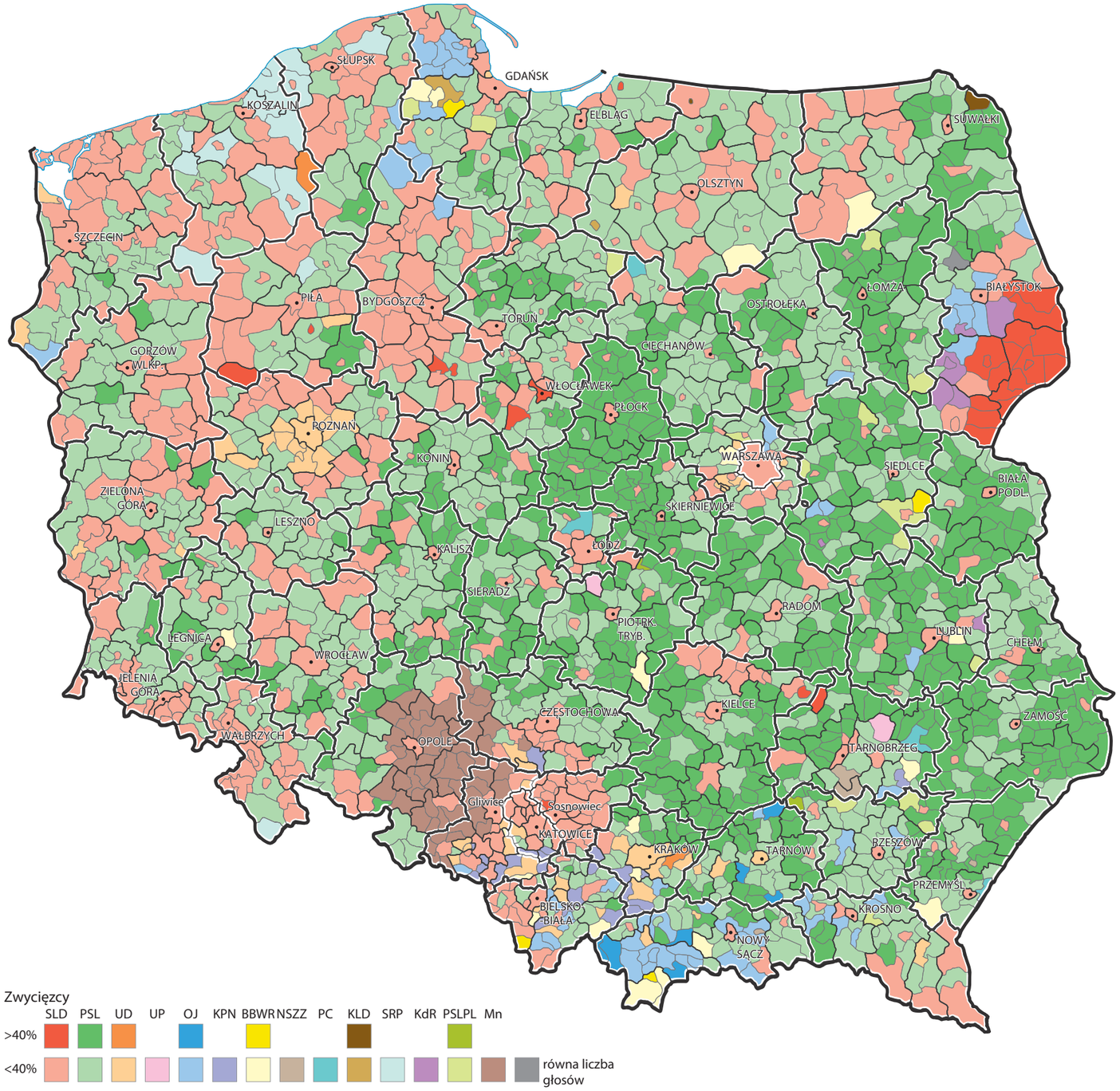

Zwycięzca wyborów, Sojusz Lewicy Demokratycznej, najwyższe poparcie uzyskał na wschodnim Podlasiu, wśród wyznawców prawosławia, w znacznej części należących zarazem do mniejszości białoruskiej. Ponadto ku lewicy skłaniali się częściej mieszkańcy tzw. ziem odzyskanych, zarówno na północnym wschodzie (Warmia i Mazury), jak i w pasie północno-zachodnim (słupskie, koszalińskie, szczecińskie, pilskie, gorzowskie, zielonogórskie). Można do tego dodać Kujawy i ich styk z Wielkopolską, zachodnią część dawnego województwa włocławskiego, północną część Kielecczyzny oraz Zagłębie Dąbrowskie (okręg wyborczy Sosnowiec). Główna partia lewicowa słabiej wypadła na większości obszarów byłych zaborów rosyjskiego i austriackiego. Polskie Stronnictwo Ludowe swój sukces zawdzięczało przede wszystkim ponadprzeciętnemu poparciu na terenach byłej Kongresówki (z wyjątkiem wschodniego Podlasia i miast wojewódzkich). Największy odsetek wskazań na ludowców zanotowano na zachodnim Mazowszu, w południowej części świętokrzyskiego oraz na Lubelszczyźnie. Mniej chętnie na PSL głosowano na wschodnim Podlasiu, w zachodniej i południowej części dawnej Galicji, na Górnym Śląsku, w tym na Opolszczyźnie, na Kaszubach oraz w pasie północno-zachodnim i południowo-zachodnim na tzw. ziemiach odzyskanych (Mapa 2, 3.A, 4).

Obszarami zwiększonego poparcia dla Unii Demokratycznej były zachodnia Polska (Ziemie Zachodnie i Północne, były zabór pruski z Wielkopolską i Śląskiem), a także wielkie aglomeracje (Warszawa, Łódź, Kraków). Z kolei niewielkie uznanie zdobyła UD na większości obszarów byłego zaboru rosyjskiego i austriackiego. Oferta Unii Pracy również przyciągnęła więcej uwagi mieszkańców zachodniej Polski, w tym szczególnie w byłym województwie poznańskim, a ponadto w aglomeracjach miejskich w centrum i na wschodzie Polski. Podobnie jak w przypadku UD, najmniej chętnie listę UP popierali wyborcy ze środkowej, wschodniej i południowo-wschodniej części kraju. Ku BBWR skłaniali się przede wszystkim wyborcy z wielkich (Warszawa z przyległościami, Górny Śląsk) i średnich miast oraz grupy regionalne, takie jak Kaszubi i górale. Konfederacja Polski Niepodległej zdobyła sympatię przede wszystkim mieszkańców południowej i południowo-wschodniej Polski. Najsilniejsza, choć przegrana lista centroprawicy KKW „Ojczyzna" (ZChN, PK, SChL) osiągnęła dobre rezultaty na Kaszubach, w dawnej Galicji (tarnowskie, nowosądeckie) oraz w północno-środkowej i wschodniej części dawnej Kongresówki. Zbliżony rozkład przestrzenny, z większym ciążeniem ku wschodowi, miało poparcie dla całej centroprawicy (bez NSZZ „Solidarność") (Mapa 2, 3.B-F, 4).

ZMIANY W STOSUNKU DO WYBORÓW 1991

W ciągu dwóch lat Sojusz Lewicy Demokratycznej niemal podwoił swój wynik w wyborach, a jego reprezentacja sejmowa zwiększyła się prawie trzykrotnie. Podobny przyrost nastąpił w przypadku Polskiego Stronnictwa Ludowego. W obu przypadkach progresja liczby mandatów wynikała

Mapa 5. Drugie miejsce w wyborach do Sejmu 1993

1:3 000 000

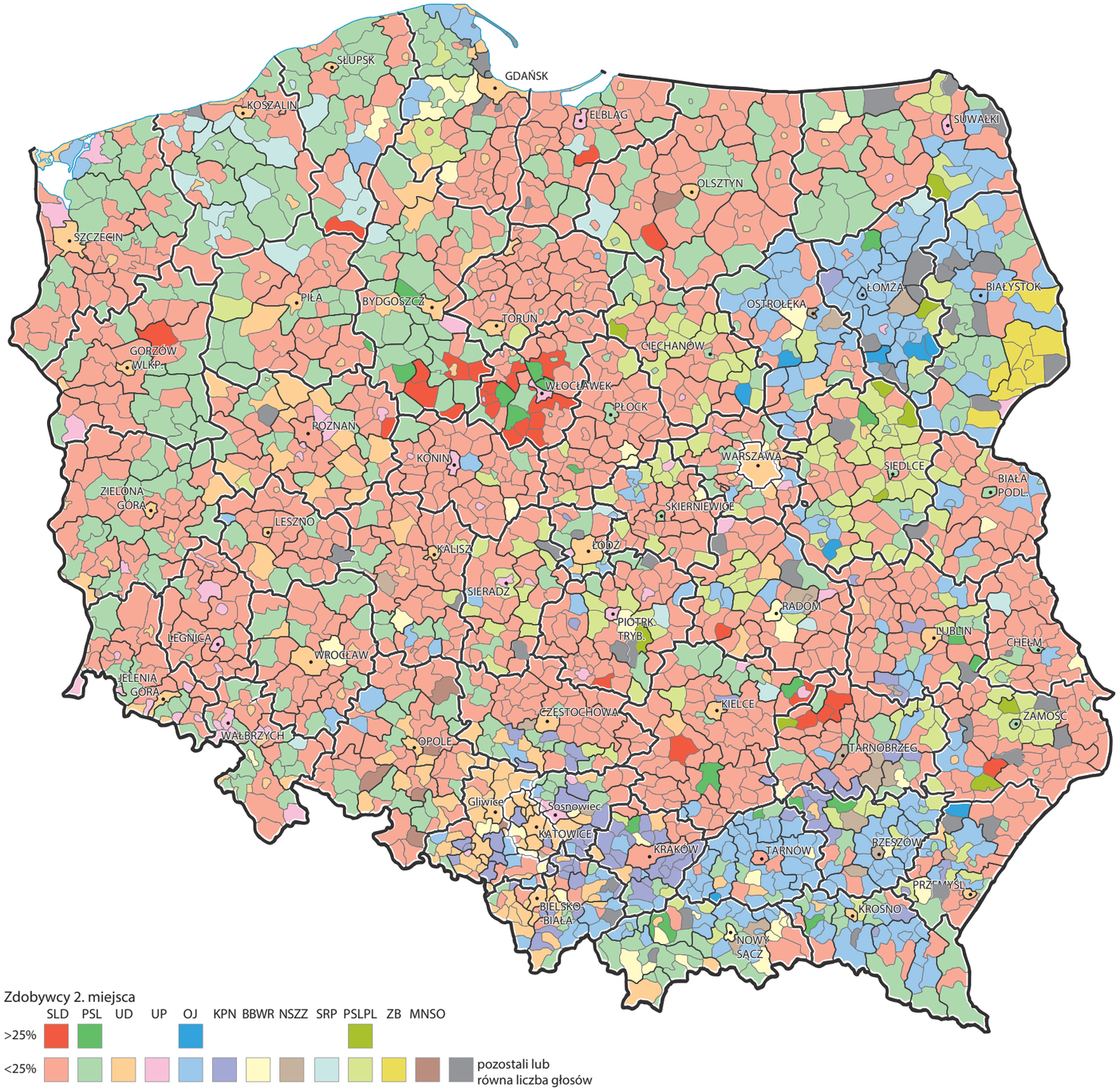

przede wszystkim ze „straconych" głosów prawicowych. Unia Demokratyczna zdobyła nieznacznie większe niż poprzednio poparcie, ale przy wyższej frekwencji dało to słabszy wynik w ujęciu procentowym. „Nieobecność" prawicy przełożyła się jednak na przyrost liczby mandatów także w przypadku tego ugrupowania. Znacząco poprawił się też stan posiadania w Sejmie środowisk współtworzących Unię Pracy. Konfederacja Polski Niepodległej utraciła natomiast niemal co czwartego wyborcę, co przełożyło się na znaczne ograniczenie liczby posłów tego ugrupowania. Rozbita centroprawica, na własne życzenie, musiała przez następne cztery lata zadowalać się statusem opozycji pozaparlamentarnej.

Tabela 2. Poparcie w wyborach parlamentarnych 1991 i 1993

	1991		1993	
	Poparcie (%)	Mandaty	Poparcie (%)	Mandaty
SLD	12,0	60	20,4	171
PSL	8,7	48	15,4	132
UD	12,3	62	10,6	74
SP/UP	2,1	4	7,3	41
KPN	7,5	46	5,8	22
ZChN/KKW „O"	8,7	49	6,4	0
NSZZ „S"	5,1	27	4,9	0
PC	8,7	44	4,4	0
KLD	7,5	37	4,0	0

UGRUPOWANIA ZWYCIĘSKIE W GMINACH

Na mapach przedstawiających zróżnicowanie przestrzenne z perspektywy zajętego 1 (Mapa 4) i 2 miejsca (Mapa 5) w wyborach do Sejmu 1993 można zauważyć podstawowe prawidłowości. Podobnie jak w 1990 i 1991 r., widoczny jest podział nawiązujący do granic historyczno-kulturowych. Sojusz Lewicy Demokratycznej zdecydowanie wygrał w 27 gminach, głównie południowo-wschodniej części Podlasia (rekordowe poparcie – 78,2% – w gminie Orla), a pierwsze miejsce zajął w dalszych 583 gminach usytuowanych, poza nielicznymi wyjątkami, głównie w byłym zaborze pruskim oraz na Ziemiach Zachodnich. Zgoła odmiennie ułożyło się poparcie na poziomie gmin dla Polskiego Stronnictwa Ludowego. W aż 675 gminach ludowcy byli niekwestionowanym liderem (rekord w podkrakowskich Radziemicach – 87,4%) i dotyczyło to przede wszystkim ziem dawnego zaboru rosyjskiego. W kolejnych 883 gminach pierwsza pozycja należała także do PSL, a znajdowały się one w zasadzie na obszarze całego kraju, z widoczną „białą plamą" na Górnym Śląsku, w tym na Opolszczyźnie.

Mapa 6. Pierwsze i drugie miejsce w wyborach do Sejmu 1993

1:3 000 000

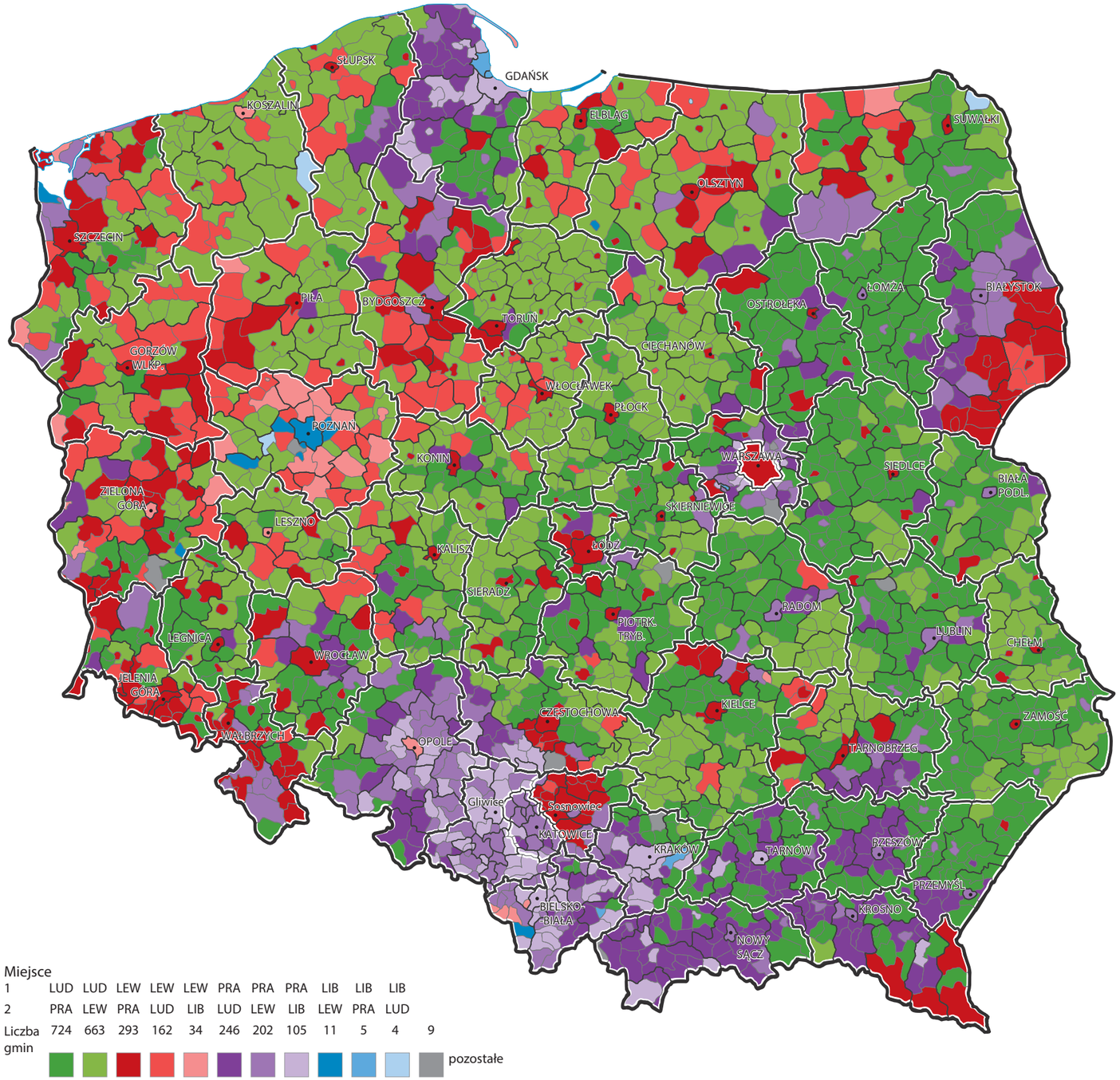

Mapa 7.A.-F. Zmiany liczby głosów oddanych w latach 1991 i 1993

1:6 000 000

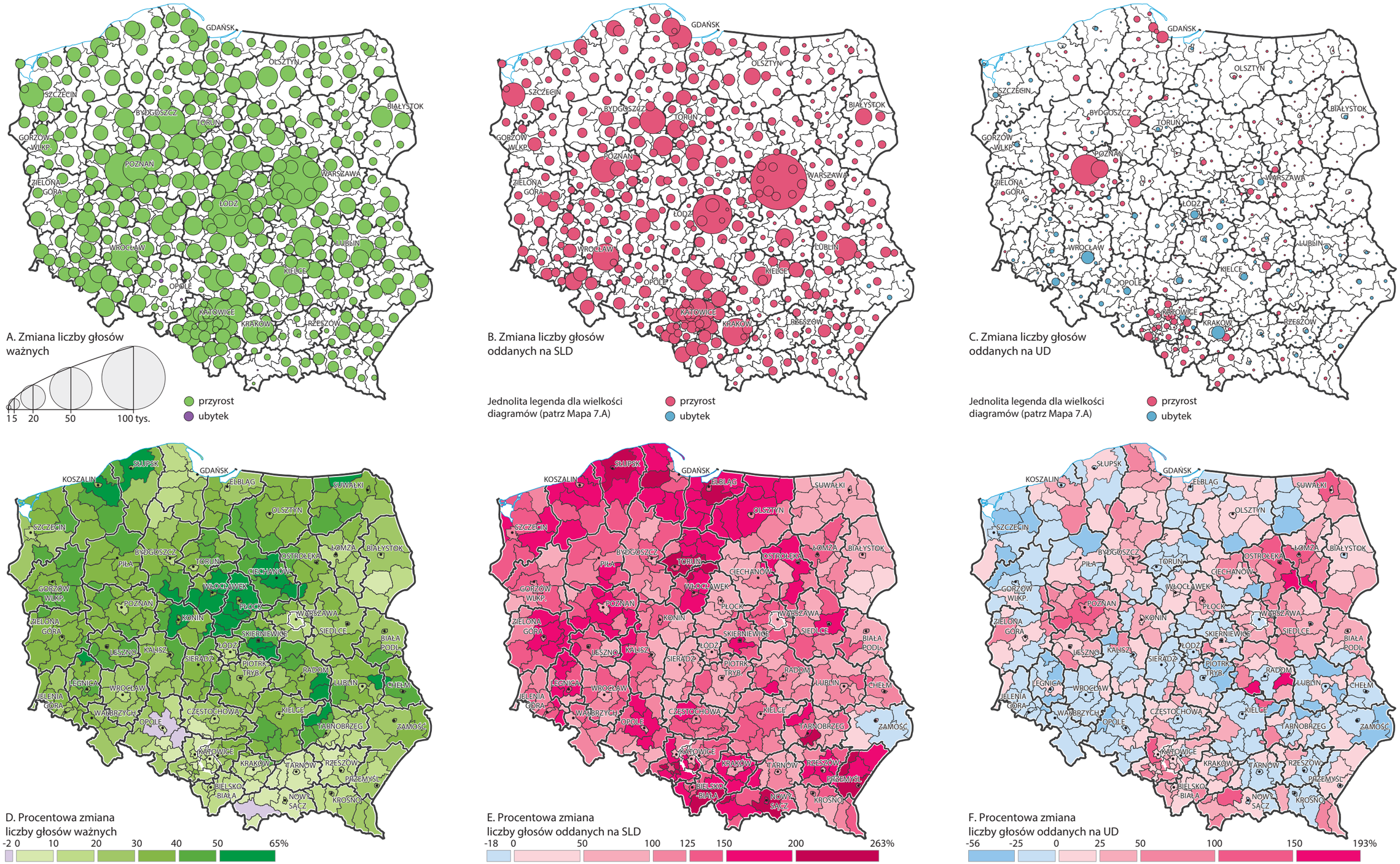

Na trzecim miejscu w gminnej rywalizacji uplasował się KKW „Ojczyzna". Uzyskał on szczególnie wysokie poparcie w 7 gminach, zwyciężając również w kolejnych 66. „Wyspy" uznania dla tego komitetu zlokalizowane były na Kaszubach, zachodnim Podlasiu i na Podhalu (w orawskiej Lipnicy Wielkiej rekordowe poparcie 91,1%). Unia Demokratyczna wyraźnie triumfowała w 2 gminach (rekord w „ukraińskim" Białym Borze w woj. koszalińskim – 58,5%), zwyciężyła też w dalszych 57, w tym wyraźnie w Wielkopolsce (Poznań i okolice), Małopolsce (Kraków i okolice) oraz w niektórych gminach aglomeracji śląskiej. W pierścieniu otaczającym Opole, obejmującym 33 gminy, najlepszy wynik osiągnęła lista Mniejszości Niemieckiej (najwyższe poparcie – 81,6% w gminie Walce). W 13 gminach dawnego województwa katowickiego, przylegających do granicy z Opolszczyzną wygrała niemiecka DFK, a w siedmiu w śląskiej części byłego województwa częstochowskiego okręgowa lista Mniejszości Niemieckiej. BBWR zwyciężył w 24 gminach, w tym na Kaszubach i Podhalu (najlepszy rezultat w gminie Biały Dunajec – 49,4%). W 23 gminach, głównie na Górnym Śląsku, liderem rywalizacji wyborczej była Konfederacja Polski Niepodległej (w gminie Miedźna 26,6%), podczas gdy w 16 najsilniejsza okazała się Samoobrona, zaznaczając swoją obecność na Środkowym Pomorzu (w gminie Darłowo 53,5%).

Rozkład drugich miejsc poszczególnych ugrupowań okazał się mocno zróżnicowany. W ponad 1100 gminach drugą siłą był Sojusz Lewicy Demokratycznej, z widoczną „białą plamą" w dawnej Galicji, aglomeracji śląskiej, Kaszubach, północno-wschodnim Mazowszu i zachodnim Podlasiu. W niespełna 600 gminach drugie miejsce zajęło Polskie Stronnictwo Ludowe, głównie w północnej i północno-zachodniej części tzw. ziem odzyskanych. KKW „Ojczyzna" pozycję wicelidera uzyskała w prawie 250 jednostkach, przede wszystkim na terenach wyraźnie ciążących już w poprzednich głosowaniach ku prawicy (dawny zabór austriacki, północno-wschodnie Mazowsze i zachodnia – katolicka – część Podlasia). W 203 gminach drugi wynik należał do Unii Demokratycznej, w tym w wybranych gminach środkowej i zachodniej części aglomeracji śląskiej, środkowego Mazowsza i Wielkopolski. Znacznie mniej było natomiast jednostek, w których drugie miejsce zajął KPN (74) lub BBWR (46). Najczęstszą kombinacją dwóch pierwszych miejsc był układ SLD-PSL lub PSL-SLD. Inny obraz miejsc pierwszych i drugich ujawnia się, gdy zamiast licznych komitetów wyborczych uwzględni się jedynie cztery podstawowe opcje polityczne (Mapa 6).

KONSEKWENCJE POLITYCZNO-SPOŁECZNE

Wybory parlamentarne 1993 r. doprowadziły do powrotu ugrupowań o tradycji peerelowskiej do władzy. Siły związane z dawnym systemem otrzymały łącznie około 44% głosów. Ich sukces – przede wszystkim SLD, a w mniejszym stopniu mieszanych co do genealogii PSL i UP – był konsekwencją narastającego niezadowolenia z kierunku zmian po 1989 r. (plan Balcerowicza, prywatyzacja) i stylu sprawowania władzy przez ekipy o rodowodzie solidarnościowym. Istotną rolę odegrała również dekompozycja zwycięskiego w 1989 r. obozu politycznego, w tym szczególnie centroprawicy. Nowy rząd koalicyjny, sprawujący władzę do jesieni 1997 r. z premierem W. Pawlakiem, a następnie J. Oleksym i W. Cimoszewiczem, dysponował stabilną większością, co w przeciwieństwie od lat 1991-1993 pozwoliło nie tylko administrować, ale skutecznie realizować część przedwyborczych obietnic. Rządy SLD i PSL zbiegły się z okresem ożywienia gospodarczego i związanej z nim widocznej poprawy nastrojów społecznych, co było dodatkowym czynnikiem sprzyjającym. Okoliczności te skutecznie neutralizowały bardzo zróżnicowaną opozycję parlamentarną, sytuującą się na lewo i na prawo od koalicji. Szczególne miejsce zajmowała tu Unia Pracy, pozostająca w pół drogi między opozycją a koalicją, co w następnych wyborach stało się przyczyną porażki tego ugrupowania. Rolę centrowo-liberalnej opozycji próbowała wziąć na siebie Unia Demokratyczna (a po połączeniu z KLD – Unia Wolności). KPN i BBWR zostały natomiast całkowicie zmarginalizowane. Realna alternatywa dla SLD-PSL zaczęła tworzyć się poza parlamentem: ugrupowania prawicowo-solidarnościowe, wyciągając wnioski z porażki na własne życzenie, podjęły rozmowy o zjednoczeniu. W ich efekcie w 1994 r. zostało zawiązane Porozumienie 11 Listopada oraz Przymierze dla Polski, a następnie w czerwcu 1996 r. – szersza koalicja pod nazwą Akcja Wyborcza Solidarność.